

DR DŽINI SEJFER

DRUGO
LICE
LJUBAVI

Prevela
Žermen Filipović

Laguna

Naslov originala

Jeanne Safer

THE GOLDEN CONDOM AND

OTHER ESSAYS ON LOVE LOST AND FOUND

Copyright © Jeanne Safer 2016

Translation copyright © 2017 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Teriju Lohlinu,
mom treneru,
mom prijatelju,
mom nadahnuću*

Beleška autorke

U ovoj knjizi promenjena su imena skoro svih intervjuisanih osoba, pacijenata i poznanika, kao i karakteristike po kojima bi mogli biti prepoznati.

Sadržaj

UVOD	13
-----------------------	----

PRVI DEO: BEZNADEŽNA LJUBAV

1. Ostaviti bezosećajne ljubavnike i loše prijatelje	19
2. O ljudskom robovanju: Opsesivna ljubav	25
3. Osveta je moja: Tamna strana odbačene ljubavi	70
4. Neverstvo	87
5. Neuzvrćena ljubav: Moj Zlatni	102

DRUGI DEO: KOMPLIKOVANA LJUBAV

6. Muškarac koji nije mogao da voli.	139
7. Primamljivi mentor i strasni šticećenik	162
8. Traumatično prijateljstvo	200

TREĆI DEO: OSTVARENA LJUBAV

9. Prvi brak u poznim godinama: Trijumf nade nad očajem	229
--	-----

10. Ljubav je jača od smrti	264
11. Voleti njega, mrzeti njegovu politiku: Kako liberalka i konzervativac ostaju u braku.	275
12. Spasti dobro iz propale ljubavi	284
IZJAVE ZAHVALNOSTI	289
O AUTORKI.	291

DRUGO LICE LJUBAVI

UVOD

Još jedna knjiga o ljubavi? Nijedna emocija nije toliko ucvelila, zbunila, uništila i nadahnula ljude koliko ljubav, niti je ijedna detaljnije analizirana. Ali ipak verujem da nam priče ljubavnika koje ćete naći na ovim stranicama mogu pružiti neke jedinstvene uvide.

Ovoj zastrašujućoj temi prilazim iz posebne perspektive – četrdeset godina radim kao psihoanalitičarka, istraživačica i učiteljica tumačenja snova i za to vreme sam lično pratila i olakšavala tihu borbu svojih pacijenata da stvore pravu ljubav tako što će razumeti zašto im ona izmiče. Takođe sam i sama provela šest decenija u toj borbi. Zlatni kondom iz [originalnog] naslova ove knjige glavni je akter priče o strasnoj i burnoj ljubavnoj vezi koju sam doživela kao devetnaestogodišnjakinja.

Jedna napomena: u ovoj knjizi o preljudi govorim samo usputno, a o mazohizmu samo u njegovoj emocionalnoj formi, gde su opsesivne i neuzvrćene strasti ključni element, bez osvrta na sadomazohističko seksualno zadovoljavanje. Istražujem i odnose koji obično nisu obuhvaćeni

ispitivanjima o ljubavi, jer verujem da oni s klasičnom strasnom ljubavi imaju više zajedničkog nego što se obično misli. Ovo se odnosi na prijateljstvo i njegove neprijatne strane, kao i na suptilne (i često latentne) emocije između mentora i štíćenika, te pacijenata i terapeuta. U stvari, upravo me je veza između bliskog prijateljstva i seksualne strasti inspirisala da napišem ovu knjigu.

Tamna strana ljubavi – opsesivnost, neverstvo, osveta i neuzvrćena žudnja – privlači veliku pažnju zato što su ova mučna iskustva toliko uobičajena da retko koga zaobiđu, a svakome može koristiti da ih bolje razume. Posebno me fascinira koliko prošlost prožima sadašnjost, kao i razlozi zbog kojih volimo određene osobe, a iznad svega, kako mladi ljubavnici, koje su, kao što su i mene, privlačili jedino „pogrešni“ ljudi, uopšte uspevaju da se izvuku iz ljubavnih nevolja kada vole one koji ne mogu uzvratiti na isti način.

Takođe sam poževela da odam slavu vrstama ljubavi koje mi se najviše dopadaju. To je ljubav u poznom periodu života, ljubav koja odoleva sukobima i teškoćama, ljubav koja opstaje i posle smrti voljene osobe i ljubav koja se može povratiti čak i posle napuštanja i neverstva.

Ovde ćete naići na savremena i na tradicionalna istraživanja o nauci i psihologiji ljubavi (mnoga od njih napisali su moji omiljeni teoretičari psihoanalize), kao i moja sopstvena klinička zapažanja i objašnjenja zanimljivih i snažnih snova ljubavnikâ.

Tri dela knjige prate putanju od ljubavi koja nas muči, preko ljubavi koja nam pruža isto onoliko bola koliko i zadovoljstva, do ljubavi zbog koje vredi živeti. Videćete da su sredovečne i starije osobe u stanju da vole isto onako strasno kao i mlade – a često to čine mudrije.

Šta me je privuklo baš ovim pričama koje sam odabrala da ispričam? Mnoge su čudne, nerazumne, iznenađujuće. Između ostalih, upoznaćete ženu koja se osvetila suparnici upotrebivši ribu tilapiju u nestandardne svrhe, muškarca koji sebi nikad nije dozvolio da voli drugo živo biće, uključujući i svog psa, producentkinju koja je prvi put otkrila ljubav u pedeset šestoj godini života, novinarku koja je odlučila da se zauvek odrekne prijateljstva nakon što su je najbliže prijateljice izneverile kad je bila tinejdžerka, direktorku koja je otkrila svoju mladalačku strast prema seksepilnom zavisniku od heroina i lepu i šarmantnu uhodu na internetu.

Moje dugogodišnje profesionalno iskustvo s ljubavnicima iznedrilo je optimizam koji se u ovoj knjizi krije čak i u najpogubnijim odnosima: verujem da je razumevanje oslobađajuće i da je ono zaslužno što ljudi ne moraju biti osuđeni da zauvek, slepo, iznova doživljavaju prethodne patnje.

Na svetu ne postoji uzbudljivija, strašnija i složenija tema od ljubavi, u svim njenim manifestacijama. Nadam se da će ovi eseji rasvetliti i mnoga ljubavna iskustva koja ste i sami doživeli.

PRVI DEO
BEZNADEŽNA LJUBAV

Prvo poglavlje

OSTAVITI BEZOSEĆAJNE LJUBAVNIKE I LOŠE PRIJATELJE

Žena koja mi je nekad bila najbliža prijateljica i osoba od poverenja jednom mi je, sasvim neočekivano, ostavila poruku na govornoj pošti da je u bolnici. Nismo se čule dve godine. Posle nekoliko dana uznemirenog premišljanja odlučila sam da joj ne uzvratim poziv.

Bila je to jedna od najtežih i najpametnijih stvari koje sam uradila u životu.

Isprva sam bila zahvalna – čak oduševljena – što joj ponovo čujem glas, što opet izgovara moje ime. „Zdravo, Džini“, rekla je, pomalo nadmenim tonom. Tako je, setila sam se, obično govorila kad joj je neugodno. „Treba da obavim neka ispitivanja – magnetnu rezonancu i još ponešto. Mislim da sam dobro. Razgovaraćemo za vikend.“ Moja prva reakcija bila je da je smesta nazovem. Ali nešto u njenoj poruci i načinu na koji ju je ostavila, i ono što je rekla i ono što je izostavila, nateralo me je da zastanem.

Nisam zaboravila naš poslednji razgovor, koji smo vodile dve godine ranije. I tada je govorila istim tonom. Tada sam ja bila u bolnici – čitavih mesec dana, s opasnim, ali izlečivim

oblikom leukemije – i zamolila sam je da me poseti kada su mi očajnički bili potrebni njeno društvo i prava hrana umešto bolničke, a ona nije ni došla, niti me nazvala, niti mi je nešto poslala, napustivši me u jednoj od najmračnijih noći mog života. Trebalo joj je dva dana da me nazove i izusti neki bedan izgovor (bila je velika saobraćajna gužva, bolnička hrana sigurno nije *toliko* loša, kao da je u tome stvar). Zvučala je ravnodušno, neodređeno, pomalo nestvarno i donekle odbrambeno, a vezu je prekinula što je brže mogla. Obećala je da će sve objasniti kasnije, ali se više nikad nije javila.

„Zašto bi je, za ime sveta, nazvala?“ rekao je moj suprug, koji je znao čitavu našu istoriju i lično bio svedok, i naše dugotrajne bliskosti i njene nagle propasti. „Budi oprezna.“ Njegova izjava delovala je toliko smelo, toliko konačno, toliko lišena svake nade. Njegove reči su me uznemirile i uplašile, jer nisam želela da njegova presuda bude istinita. Bila je to prilika da povratim jedinu ženu na svetu koja je govorila mojim jezikom, a mislila sam da sam je zauvek izgubila.

Bile smo kolegice i srodne duše više od dvadeset godina, jedna drugoj oslonac u životu. Razumela je ono o meni što sama nisam shvatala i nikad nisam upoznala nikog velikuđušnjeg, nikog ko se više radovao uspehu prijatelja niti ikog ko bi vas bolje utešio u nevolji od nje. Bila je pametna, sarkastična i pronicljiva. Dopadalo mi se što ne trpi budale. Naši razgovori su za mene predstavljali stimulans i utehu. „Nikad nisam ni sa kim razgovarala onako kako razgovaram s tobom“, rekla mi je jednom, a i ja sam se tako osećala. Ali čak i pre no što me je napustila, usled duge bračne krize koju je imala sve više se bavila samom sobom i postajala zahtevna, te sam, kako je vreme prolazilo, shvatila da su naši razgovori sve manje dijalozni. Njen „fitilj“ se, takođe, veoma skratio, a ja, koja sam se bavila problemima u vezama, nikad nisam

osećala da mogu pred njom da otkrijem svoje sve veće nezadovoljstvo, a da pri tom ne izazovem njenu srdžbu.

Uprkos njenom zapanjujućem ponašanju, nedostajala mi je toliko da nisam bila spremna da je se odreknem, pa sam je pravdala, pokušavajući da u najboljem svetlu prikažem tu poruku koja je trajala dvadesetak sekundi. Očigledno nisam zaboravljena, ona me traži, obraća mi se kad je u nevolji. Možda je i osećala sve što sam se nadala da oseća, ali to nije bila u stanju da pretoči u reči. Boravak u bolnici mora da ju je podsetio na mene. Možda se identifikovala sa mnom, žalila zbog svog postupka i želela da se pomiri. Mora da joj nije bilo lako da nazove; na kraju krajeva, rizikovala je da joj se javim na telefon, a onda bi morala da objasni svoje ponašanje. Bilo mi je drago što nisam odgovorila na poziv, jer bih, onako nespremna, sigurno sledila svoj prvi instinkt i razgovarala s njom, čak i da je savet bio jedino što joj je potrebno. Ali zar ne bi makar trebalo da je saslušam posle dve decenije bliskosti, da priznam da se trudi i pošaljem joj kratak imejl i pitam o čemu je htela da razgovara sa mnom?

Nisam odmah shvatila kakva je uistinu ta poruka: drska izjava egocentrične osobe koja me se sada setila samo da bi me iskoristila – da bi dobila podršku, pažnju, lekarsko mišljenje koje sam sa njom često delila. U njenom glasu i u njenim rečima nije bilo ni empatije ni izvinjenja – ni nagoveštaja spoznaje kako bih se mogla osećati kad me nazove posle dve godine, a i tada samo zato što sam ja njoj potrebna, što je ona sama u nevolji. Osoba koja je ostavila tu poruku, ma šta da mi je nekad značila, sada nije bila sposobna da se izvini; više nikad mi nije mogla biti pravi prijatelj, dostojan poverenja. Polako sam shvatala da osoba koju sam želela da vratim u svoj život više ne postoji i da nije postojala godinama.

Moja prva razborita misao bila je da ne uradim ništa, da sačekam i dobro razmislim o tome. Ako je iskrena, ako joj i dalje zaista nešto značim, sigurno će se ponovo javiti. Njenu poruku sam preslušala još dva puta i zamolila svog supruga da je i on poslušaj, za slučaj da je pogrešno tumačim. Činilo mi se da je mnogo toga na kocki, pa sam smatrala da moram biti oprezna; jedan pogrešan korak i ona bi se mogla zauvek povući. Sudbina našeg odnosa, činilo se, bila je sasvim u mojim rukama, a sama ta pomisao trebalo je da me upozori na nepouzdanost takve veze.

Zatim su mi na pamet pale dve pesme. Pevala sam ih naglas, stalno i iznova. Glasno sam i neprestano pevala *Cry me a river* dok sam hodala po stanu i razmatrala koje mogućnosti imam na raspolaganju. Gorka, tužna pesma Džuli London slivala se u pesmu *You're No Good* Linde Ronštat, nezvaničnu himnu svih reformisanih mazohista, kao i onih koji su na dobrom putu da to postanu. Nisam pomislila na tu pesmu još od sedamdesetih i pevala sam je sa uživanjem.

Ali zašto, najjednom sam se zapitala, pevam o kraju mučne ljubavne veze nakon što sam primila zagonetni poziv od bivše prijateljice? Zato što je stanje svesti koje je pobudila u meni bilo isto kao da sam ostavljena u ljubavnom odnosu. Osetila sam paralisnost, očajnički pokušavajući da vladam sobom, smišljala lažna opravdanja, bila besna, strepela da bi neki moj pogrešan potez mogao biti fatalan i da bi rastanak bio nepodnošljiv.

Taj isti hladni, bezobzirni ton kojim je ona govorila čula sam od prvog muškarca bez koga nisam mogla da živim. Bio je postdiplomac s drugog univerziteta na kratkoj studijskoj razmeni, graciozan, podrugljiv, zlatokos, vozio je motocikl, a ja sam bila osetljiva, usamljena, devetnaestogodišnja studentkinja druge godine. Brak mojih roditelja se raspadao i

neuspešno sam pokušavala da u ovom mladiću nađem utočište. Iako sam bila svesna da nikad neću moći da računam na njega, činila sam sve da kod njega pobudim žudnju, čak i kad mi je rekao da mu je stara devojkica draža od mene. One noći pre no što je zauvek otišao iz grada, a to je bila najmračnija noć u mom životu (sve do one kad me je prijateljica napustila), čekala sam pored telefona koji nikad nije zazvonio. Kad je narednog jutra najzad došao da se oprosti, pre no što ode iz mog života, objasnio je da je proveo noć tešeći drugu ženu, takođe ucveljenu zbog njegovog odlaska. Bez reči protesta, suva oka, pustila sam ga da me poljubi na rastanku i obeća da će se javljati.

No čak ni to nije prekinulo moju čežnju za njim. Na moje zaprepašćenje, zaista mi je pisao i telefonirao mi tokom naredne godine, često da bi zatražio savet o drugim ženama i da bi mi pričao o svojim nevoljama s njima. „Ti si jedina osoba kojoj mogu da se otvorim“, rekao je. Uprkos svemu, godilo mi je da to čujem, jer je značilo da sam za njega posebna. Kad mi je prijateljica, decenijama kasnije, ostavila doslovce istu potuku, moja reakcija bila je identična. Kad se sledećeg leta vratio da me nakratko vidi, dočekala sam ga s mešavinom osvetoljubivosti i uzbuđenja – greška koju, zaklela sam se, neću ponoviti sa svojom prijateljicom.

Čitavo moje zrelo doba, duga karijera psihoanalitičarke i trideset tri godine braka sa čovekom koji me je svakog dana posećivao u bolnici, kao što je bio uz mene i svih ostalih dana, nisu presekli sponu žudnje, očaja, gneva i poniženja koje sam osećala prema davno izgubljenom ljubavniku, i za koja sam mislila da su pokopana još 1967. godine. Moja reakcija na prijateljičin poziv poput katapulte me je vratila njemu i razotkrila ranu koja nikad nije zacelila i koju nisam ni shvatala da imam. Znala sam obrise ove mladalačke

nesrećne veze, ali puno značenje i posledice tog iskustva ostali su neobrađeni i radioaktivni. Bio je to uspavani obrazac koji sam, mislila sam, odavno uništila, sve dok nisam čula njen glas i osetila se potpuno isto kao u prošlosti.

Paralele između ovo dvoje ljudi sa suprotnih krajeva mog života bile su i neobjašnjive i prosvetljujuće. Zajednički imenitelj bio je taj što su mi oboje delovali toliko značajno da bih uradila sve da ih zadržim i otišla toliko daleko da ignorišem informacije zbog kojih bi razumnija osoba pobegla glavom bez obzira. Neverstvo ne razlikuje pol, a seks je dovoljna, mada ne i nužna komponenta; žena vas može povrediti podjednako kao i muškarac, prijateljica podjednako kao i ljubavnik. Svako ko se oseća nezamenljivo ima moć nad vama, a beznadežnost vas može naterati da se ponašate podjednako loše po sebe.

Mazohizam uništava bez diskriminacije, a mrvice sa stola su iste, bilo da ih nudi voljena osoba koja vam skida zvezde s neba, a onda vam okrene leđa, ili blizak prijatelj koji vas visoko ceni, a onda nestane kad ste u nevolji. Mazohizam se može kriti iza najprivlačnijih fasada i može vas zavesti u svakom životnom dobu, ako ste tome skloni zbog već doživljenih iskustava. Prijateljska empatija, čak i posle mnogo godina, može biti podjednako varljiva i moćna kao i adolescentska strast, podjednako površna. A lek je isti – otići. Trebalo mi je gotovo pola veka da ovo shvatim i svega tri dana da to učinim.

Drugo poglavlje

O LJUDSKOM ROBOVANJU

OPSESIVNA LJUBAV

PRIMAMLJIVOST NEDOSTIŽNOG

Imao je divno telo (barem je ona tako mislila) i znao je – ili se činilo da poznaje – sopstveni um. Eksperimentisao je sa heroinom i nikad joj nije telefonirao, a poigravao se sa svakom ženom koja bi se zatekla u blizini. Zbog svih tih prepreka – koje bi užasnule i odbile svaku osobu koja nije zaneta njime – za naivnu, marljivu, nesigurnu i zanesenu devetnaestogodišnjakinju bio je naprosto fascinantn i izuzetno poželjan.

I dalje je imao lepo telo i lepu suprugu, ali ovaj pedesetpetogodišnji glumac i bivši srcelomac zaljubio se u ambicioznu producentkinju, čije telo nije bilo samo lepo već i dvostruko mlađe od njegovog. Nakon kratke ljubavne veze, jurio je za njom beznadežno i bezuspešno još pet godina, vozio satima da bi je video tek načas, ugrožavao sve do čega mu je bilo

stalo. Svoje emotivno blagostanje stavio je u njene ruke, pogrešne i nevoljne.

Bio je privlačan, višestruko talentovan, akademska zvezda kao dvadesetogodišnjak i opčinio je mnoštvo mladih žena koje su čeznule da budu njegove. No poslednje dve godine koledža proveo je kao samoproglašeni „rob ljubavi“ prema onoj koja je, onako zanosnog tela, uvek imala makar još dva mladića.

Četrdesetogodišnja direktorka, srdačna i živahna, imala je odane prijatelje i zapadala za oko brojnim sofisticiranim i ostvarenim muškarcima. No danima je umela da sedi pred računarom, paralisana i na mukama, kradomice pregledajući na internetu vesti o depresivnom neobrazovanom gubitniku, koga je smatrala neverovatno poželjnim, iako mu je telo bilo daleko od lepog, a život u potpunom haosu. Osam godina je ostala vezana za njega, premda je posle razvoda nastavio da živi sa svojom bivšom suprugom i nijednom ovu direktorku, kada je ona bila teško bolesna, nije čak ni nazvao da pita kako je.

Zašto?

Mladi nisu jedini koji rasipaju energiju na žudnju prema osobama koje nisu voljne ili ne mogu da uzvrate na isti način; to čine i sredovečne, pa čak i starije osobe. Ovaj neprijatni položaj toliko je uobičajen da se teško može nazvati odstupanjem od normalnog.* Iako predstavlja inspiraciju

* Studija (R. Baumeister, S. Wotman, A. Stillwell, „Unrequited Love: On Heartbreak, Anger, Guilt, Scriptlessness, and Humiliation“, *Journal of Personality and Social Psychology* 64, no. 3 [mart, 1993]: 377–394), u kojoj je učestvovalo 155 muškaraca i žena, pokazala je da je samo dva procenta ispitanika uspeo da izbegne da se nađe na jednoj ili drugoj strani veze u kojoj je ljubav neuzvraćena. [Prim. aut.]

za neka od najvećih svetskih književnih, muzičkih i likovnih dela, opsesivna ljubav jedna je od najsilnijih i najmoćnijih patnji i jedna od onih koje je najteže prevazići – naročito zato što izgleda da je mimo svesne kontrole. Napaćeni ljubavnici iskušavaju strpljenje čak i onih koji ih istinski vole, jer žrtve ne žele da im se pomogne, ne žele da se izvuku, iako tvrde da traže pomoć. Ovo je bolest od koje niko ne želi da se izleči.

Iako stvara opšti jad, opsesivna ljubav postaje razlog za uzbunu i indikacija dublje psihopatologije samo kad traje decenijama i uključuje kompulzivno uhođenje (bilo elektronsko ili doslovno), autodestruktivno ponašanje dovoljno ozbiljno da na duže remeti zdravlje ili sposobnost za funkcionisanje, te tešku anksioznost, depresiju, samoubilačke misli ili pokušaje samoubistva, ili samo sumanute ideje.

Razgovori s ljudima lišenim ljubavi veoma su mučni dok su u opsesivnom stanju. Svi oni zvuče isto, bez obzira na godine i okolnosti. Premda neuzvrćena strast može očarati na pozornici ili velikom ekranu, kada se neposredno proživljava, ona predstavlja čisti šablon. U stanju su da neprestano pričaju o dražima ili nedostacima voljene osobe i podrobno prepričavaju svaki susret, svaki neostvareni sastanak, svako vođenje ljubavi, svako odbijanje i značajno i beznačajno (nije se setila njegovog rođendana, iako se trudio da je podseti; nedelju dana nije odgovorio na njenu pažljivo sročenu SMS poruku), što zapravo ne zanima nikog drugog osim njih. Kako uspevaju da tako uzbudljivu temu pretvore u dosadu? Nesagledavanjem šire slike lako gube sposobnost da opažaju ili razumeju svoje iskustvo. Svet se redukuje na samo dvoje ljudi od kojih jedan – voljeni – ima moć. Ova nejednaka raspodela prirodno rađa ozlojeđenost i osećanje beznađa, koje potčinjeni ne izražava iz straha da bi neophodnu osobu mogao otuđiti još više. Nesrećni ljubavnici nisu u

mogućnosti da tačno analiziraju šta osećaju ili zašto biraju onog koga biraju i, čini se, ne mogu da dokuče zašto objekat njihove ljubavi ne uspeva da im uzvрати istim osećanjima. Znaju samo da su im on ili ona neophodni, da život bez tog voljenog ne donosi ni radost ni smisao. Njihov egocentrizam je paradoksalan, pošto su ubeđeni da sve vreme misle samo o toj neuhvatljivoj osobi. Niko nije sposoban da objektivno sagleda sebe kad se upusti u neuspešnu ljubavnu vezu; to dolazi tek kasnije – ponekad decenijama kasnije – kad se o iskustvu može razmišljati u relativnom miru.

Biti obuzet nezadovoljenom željom znači živeti u izmenjenom stanju svesti. Nalazite se u svom ličnom svetu, prožetom intenzivnim emocijama, i pozitivnim i negativnim, koji neko spolja, izgleda, nikako ne može tačno da opiše. Kad pogledate unazad, kad se osoba oko koje se vrteo vaš svet – koja je *bila* vaš svet – ponovo svede na ljudske dimenzije, često je teško i zamisliti šta ste uopšte tu videli.*

Tek kad se sećanje na ludost i bol propale romanse prizove u miru (što nije lako postići, jer stid, čežnja i gorko razočaranje mogu potrajati još dugo), suženi vidik se širi, a razumevanje i spoznaja postaju mogući.

Adolescencija i postadolescencija primarna su životna doba za beznadežne ljubavne veze. Zrelost, iskustvo i kontakt s osobama koje su sposobne da uzvратe ljubav, u većini slučajeva na kraju umanjuje magnetizam onih nedostupnih. Usluge dobrog terapeuta znatno povećavaju izgleda da se prepoznaju ljudi koji su voljni i sposobni da odgovore, kao i

* „Nije govorila niti se okrenula

Ali je videla muškarca koga je još juče volela

I znala je da je običan.“

Kraj ljubavi, indijski pesnik Amaru, VII–VIII vek, u originalu na sanskritu. [Prim. aut.]

da se razume zašto ranije nikad nisu bili u blizini (a, u stvari, mi nismo bili u stanju da ih primetimo). No postoje i oni koji tek kasnije u životu prvi put podležu opsesiji i godinama se bore da se izvuku. Neki se nikad ne oslobode uverenja da se hladan ili nedostižan ljubavnik, kad bi samo pronašli ključ, može nagovoriti da postane srdačan ili dostižan.

ČOVEK SA ZLATNOM RUKOM

Megi Klark je jedna od najuspešnijih žena koje poznajem. Iskusna govornica, koja se redovno pojavljuje u medijima, stara šezdeset tri godine, vodi veliku računovodstvenu firmu sa svojim suprugom, s kojim je u braku četrdeset godina. Odana je i osetljive prirode, a u poslu razborita i razložna. Znala sam da ima i svoje nesigurnosti, ali nisam pojma imala koliko se u mladosti osećala očajno i nesposobno sve dok nismo razgovarali o njenom mladiću sa koledža – ako se on čak tako može i nazvati – koga je obožavala i koji se prema njoj odnosio s neverovatnom neosetljivošću. Opisala je njihovu vezu s daleko više prezira, razumevanja i otvorenosti nego što je to bila u stanju da učini u to vreme.

Iako se Megi obično ponašala smerno, sada je o fizičkim atributima ovog muškarca, na moje iznenađenje, govorila kao da je na studentskoj ženskoj žurci. Ispričala mi je i koliko je bila snuždena kad je otkrila da su ti atributi samo za prikazivanje. „Bio je dobro građen i imao mala zelena sportska kola“, rekla je, „ali sam čin nikad nije bio onako dobar kao iščekivanje.“ Ovaj „seksi i pametni“ poznanik njenog brata studirao je filozofiju i imao „telo košarkaša – visoko, vitko i mišićavo“, prisećala se njegovog lika i dalje sa zadovoljstvom posle tolikih godina. Njena snishodljivost

je u kasnijem periodu života postala terapija – egzorcizam, zapravo – nadvladavanja želje za njim, kao i osveta za ponižavanje koje mu je tolerisala.

Od njegovog bajnog tela ju je još više zavodila njegova sklonost ka riziku. „Ponosno mi je rekao: 'Postio sam tri dana da vidim kako će to uticati na mene', a ja sam bila veoma impresionirana“, sećala se. „Stavila sam ga na pijedestal. Delovao mi je toliko uzbudljivo i zavodljivo kad mi je bilo devetnaest, bila sam zaljubljena. Ulagala sam veliki trud da bih stvarnost prilagodila mašti.“

Megi je tražila muškarca kome će se diviti, a ovaj je, činilo se, odgovarao opisu. U to vreme se besomučno trudila da sebe ubedi da je on i iznutra valjan kao i spolja, poredila se s njim i zaključivala da ona sama ima nedostatke. Bolna svest o sopstvenoj stidljivosti navela ju je da nepromišljenost (za koju je onaj post bio jedan od prvih upozoravajućih signala) pogrešno protumači kao hrabrost i karakter, i potvrdila njegovu superiornost i privlačnost u njenim očima. Bio je neko ko se mogao idealizovati i oponašati, njen pasoš za avanturu i lični napredak. Površno gledajući, činilo se da je veoma smeo, veoma snažan, da sve kontroliše, kao što narcisi često deluju onima koji nisu toliko zaljubljeni u njih.

Činjenica da je Megi obožavala svog Adonisa i strepela da će ga izgubiti navela ju je da mu bez ijedne reči protivljenja uvek bude na raspolaganju. „Toliko sam želela da s njim provedem makar jedan sat, da sam bila spremna da učinim sve“, rekla je i dodala da o svom ponašanju nikad nikom nije pričala. „Vidao bi me kad bi se udostojio“, rekla je, postićena i uvređena, prisećajući se toga. „Stalno sam mislila da bi, da sam samo malo lepša ili pametnija i da sam samo jednostavno dobra, da ga dovoljno obožavam, želeo sa mnom da ima nešto više. Nikad nisam mogla da ga

naljutim ili da se požalim na bilo šta što je radio. Toliko sam bila nesigurna – nisam tada imala samopoštovanja.“ Žudela je da bude kao on, a biti s njim predstavljalo je način da se obasja njegovom slavom pre no što stekne svoju.

Nije, međutim, bila jedina koja je primetila njegove draži. „Delio je kuću, bile su to sedamdesete. Sa njim je živela još jedna žena. Smetalo mi je to što je njoj bio dostupan.“ Nije morao da se trudi; Megi je morala da sve učini sama kako bi dobila i mrvicu njegove pažnje. „Uvek sam ja telefonirala njemu“, kazala je. Sama činjenica da je njena suparnica u boljem položaju, jer je na pogodnijem mestu, trebalo je da pojasni Megi da su žene za njega zamenljive, ali se ona, umesto toga, još više trudila da ga privuče.

Megi je studirala psihologiju i spomenula je koncept iz teorije učenja kako bi objasnila svoje istrajno ponašanje i njegovu moć. „Pokazivao je tek toliko zanimanja za mene da to bude povremeno potkrepljenje“, rekla je. Povremeno potkrepljenje, poznato takođe i kao parcijalno potkrepljenje, opisuje paradoksalni fenomen primećen kod eksperimentalnih ispitanika: najbolje uče i najduže zadržavaju naučeno kad su nagrade za tačne odgovore nepredvidljive. Princip se često primenjuje na ljudsku motivaciju. To je jedno delimično objašnjenje Meginog hroničnog submisivnog ponašanja. Uporno se stavljala na raspolaganje željenom muškarcu kad god bi pozeleo da je vidi. Nije joj prijalo što to radi, ali je povremeno to uspevalo, a on je, činilo se, reagovao na nju.

Ova strasna mlada žena ključala je od potisnute ozlojeđenosti, jer se njen voljeni nedosledno i bezosećajno ponašao prema njoj, ali sebi nije mogla dopustiti da shvati da iza toga stoje sebičnost i prezir. Mesecima je jurila za njim i idealizovala ga, nadajući se da će osvojiti njegovu naklonost. Oči su joj se najzad otvorile jedne noći, kad se njegov pravi

karakter otkrio na način koji čak ni ona nije mogla opravdati ni ignorisati.

„Došla sam kod njega da provedemo noć zajedno“, ispričala mi je, „ali umesto da bude sa mnom, odveo me je u prizemlje gde su njegovi cimeri uzimali heroin i rekao: 'Želim da probam ovo.'“ Ovaj njegov eksperiment nije joj delovao nimalo glamurozno ni vredno divljenja, ali nije mogla da se usprotivi. Ma koliko da ju je to odbijalo i užasavalo, ostala je prikovana na mestu; i dalje je osećala potrebu da ga impresionira. Bilo je šokantno i žalosno slušati o tom prizoru, čak i posle četrdeset četiri godine. „Sedela sam tamo, nastojeći iz petnih žila da delujem mirno, i gledala kako ubada iglu u svoju ruku. Osećala sam da nisam dovoljno važna. Mogla sam da se pojavim, ali on bi svakako radio ono što mu se radilo, uvek je tako bilo. Nikad nije promenio svoje navike zbog mene.“ To što je sebi ubrizgavao heroin u njenom prisustvu, umesto da joj posveti pažnju, daleko je prevazilazilo običnu neotesanost. Čak i u krajnje teškoj situaciji osećala se nesposobnom u njegovim očima, primorana da mu dokaže da je sofisticirana i spremna na sve.

A onda je njegovo ponašanje postalo još gore. Kad je najzad bio spreman da pođe u krevet – i dalje je bio pod uticajem droge – otišao je s njom na sprat i hladno joj predložio još jedan eksperiment koji će dodati svom katalogu iskustava: „Hajde da probamo analni seks.“

Trenutak u kojem je to zatražio i način na koji joj je to predložio prenerazili su je i osvestili. „Volela bih da mi je činjenica da se drogirao bila dovoljna da to okončam i izvučem pouku, ali nije“, priznala je. „Opravdala bih to, ubedila sebe da to tolerišem, pokušala da dokažem sopstvenu sofisticiranost. Ali ovo je bilo previše.“ Dva udarca, koja su brzo usledila jedan za drugim, napokon su je trgnula iz

maštarenja i pokazala joj ružnu istinu o njemu. „Prvi udarac su bile teške droge, ali to što je želeo da me, povrh toga, još i seksualno iskoristi, prevršilo je svaku meru. Nije imao nikakvih obzira prema meni i mojim osećanjima – bio je zainteresovan samo za sopstveno zadovoljstvo i naprosto je želeo da isproba nešto novo. To jeste bilo ono najgore, ali to mi je i pomoglo da sve bolje sagledam. Postalo je kristalno jasno da je ovaj momak kreten, dripac i gad.“

Glatko ga je odbila; tada mu je prvi put rekla ne. Ostatak noći provela je sama na sofa. Ujutro je otišla i nikad se nije vratila. Veran sebi, nije se čak ni potrudio da je ikad više nazove i njihova veza se naglo okončala.

Megi je objasnila da ju je najviše zaprepastilo kako se ponašao te poslednje noći koju su proveli zajedno. „Da je uopšte mario za mene, ne bi eksperimentisao s drogom dok sam ja tu i ne bi se prema meni ophodio kao prema đubretu.“ Nisko, zaista. „Njegovo ponašanje prevazišlo je tačku nepoštovanja; seksualna uvreda bila je kraj. Bilo je očigledno da me ne poštuje i ne voli, da mu se zapravo čak ni ne dopadam.“

U stvari, pripisivala je ovom muškarcu više vrednosti nego što je zaslužio. Ne samo da je nije poštovao, voleo i da mu se nije dopadala; za njega nije postojala kao osoba s osećanjima vrednim i najmanjeg obzira. Bila je tek puka zanimacija, još jedna stavka na njegovom spisku. Njeno telo i špric pun heroina u njegovim očima bili su identični, oboje objekti koji se koriste zarad njegovog zadovoljstva ili prosvetavanja, kako god i kad god on smatra da treba. Ništa mu nije značila. Dugo joj je trebalo da shvati da razlog nije zato što je ona bezvredna, već zato što on nije u stanju da oseća ništa. Kad joj se otkrila njegova ogoljena hladnoća, iluzije su joj se razbile i uzbuđenje je nestalo. Više nikad sebi nije

dozvolila da se neki muškarac ovako ponaša prema njoj. Baš kao što i najmanji sukob sa zakonom može čoveka preplašiti i navesti ga da se ponaša ispravno, tako ga i najmanji sukob s patološki narcisoidnom osobom u okolnostima koje obećavaju samo nevolje može uplašiti i navesti da se urazumi.

Šta je ovu nežnu, pažljivu i vrlo inteligentnu mladu ženu privuklo ovakvom muškarcu? Odgovor treba tražiti u vatrenosti s kojom ga je opisala, čak i posle više decenija, i slepoj, autodestruktivnoj prirodi njenog prepuštanja; oni su poveznica sa njenom prošlošću.

Čovek u koga se zaljubila bio je maligna karikatura Meginog oca. Upadljivo je ličio na njega, i fizički i mentalno. „Ličio je pomalo na mog tatu, koji je u tim godinama takođe imao lepo telo“, potvrdila je. Megin otac je igrao bejzbol u nekoj maloj ligi i fizički bio spektakularan primerak svoje vrste, a u mladosti je bio pravi vratolom i imao je u sebi i izvesnu karakternu crtu tiranina. Megina majka, koju je oborio s nogu kao tinejdžerku, za njega se udala sa devetnaest godina, u istom uzrastu kad se njena kćerka zaljubila u svog atletske građenog studenta filozofije. Oba muškarca naređivala su svima u svom životu. Megina skromna majka život je provela pod muževljevom vlašću, ispunjavajući njegove zahteve. Čitava porodica ugađala je njegovim prohtevima i strahovala od njegovog gneva, ali on je umeo da bude i velikodušan i principijelan, što je primetno nedostajalo njegovom mladom supstitutu. Posmatrajući odnos svojih roditelja – budući da je otac kinjio i nju i njenu majku – Megi je preuzela model ponašanja u kom je potisnula sopstvene potrebe, pa ju je privukao muškarac koji je dominirao njom i time potvrdio njeno uverenje da je nesposobna.